

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**ЕКОЛОГІЯ ТА ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Навчально-методичний комплекс

**для студентів 1 курсу економічного факультету
всіх спеціальностей денної та заочної форми навчання**

Галузь знань 05 – соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 051 – економіка

 Спеціалізація 6.051 ЕП – економіка підприємства

 Спеціалізація 6.051 Л – логістика

Галузь знань 07 – управління та адміністрування

Спеціальність 071 – облік і оподаткування

 Спеціалізація 6.071 ОА – облік ,аудит і оподаткування

 Спеціалізація 6.071 БК – бізнес консалтинг

 Спеціальність 072 – фінанси, банківська справа та страхування

 Спеціалізація 6.072 ФК – фінанси і кредит

 Спеціалізація 6.072 МС – митна справа та оціночна діяльність

 Спеціальність 076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність

 Спеціалізація 6.076 МК – міжнародна комерція

 Спеціалізація 6.076 УП – управління персоналом та економіка праці

Екологія та економічні основи природокористування: навч.-метод. комплекс з навч. дисципліни для студ. першого курсу, всіх спеціальностей, освітній ступінь: бакалавр / уклад.: Л. М. Газуда, Л. І. Сахарнацька. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2018. 49 с.
URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/20270>

Укладачі:

д.е.н., проф. кафедри економіки і підприємництва Газуда Л.М.

к.е.н., доц. кафедри економіки і підприємництва Сахарнацька Л. І.

Рецензенти:

Шуліко А. О. – голова методичної комісії, кандидат економічних наук, доцент
Ярема В. І. – доктор економічних наук, професор кафедри господарського права ДВНЗ „УжНУ”

Відповідальний за випуск: завідувач кафедри економіки і підприємництва, д.е.н., професор, член-кор. НАН України **Мікловда В.П.**

Рекомендовано на засіданні кафедри економіки і підприємництва ДВНЗ «УжНУ», протокол № 1 від 29.08.2018

Схвалено на засіданні Вченої ради економічного факультету ДВНЗ «УжНУ», протокол № 1 від 21.09.2018 р.

© ДВНЗ „Ужгородський національний університет”, 2018

№ п/п	ЗМІСТ	Стор.
1.	Опис навчальної дисципліни.....	4
2.	Вступ.....	5
3.	Структура навчальної дисципліни.....	7
4.	Програма навчальної дисципліни.....	9
5.	Тематика та плани семінарських занять.....	12
6.	Проміжний модульний контроль.....	19
7.	Зразки тестових завдань.....	22
8.	Перелік питань для підготовки до заліку.....	31
9.	Самостійна робота студента.....	33
10.	Індивідуальне завдання.....	34
11.	Методи навчання, критерії оцінювання знань та підсумкового контролю.....	35
12.	Методичне забезпечення.....	36
13.	Рекомендована література.....	37
14.	Термінологічний словник.....	39

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, спеціалізація	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: денна форма – 3 заочна форма – 3	Галузь знань: 05 - соціальні та поведінкові науки; 07 - управління та адміністрування	Нормативна дисципліна	
	Напрямок підготовки Спеціальність: 051 - економіка; 071 - облік і оподаткування		
Модулів – 2	Спеціалізація: 6.051 ЕП - економіка підприємства; 6.051 Л - логістика; 6.071 ОА - облік, аудит і оподаткування; 6.071 БК - бізнес консалтинг; 072 - фінанси, банківська справа та страхування; 6.072 ФК - фінанси і кредит; 6.072 МС - митна справа та оціночна діяльність; 076 - підприємництво, торгівля та біржова діяльність; 6.076 МК - міжнародна комерція 6.076 УП - управління персоналом та економіка праці	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання -1		Семестр	
Загальна кількість годин: денна форма – 46 заочна форма – 76		1-й	2-й
	Лекції		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 46 д 76 з	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	24 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		20 год.	4
		Лабораторні	
		–	–
		Самостійна робота	
		46 год.	76 год.
		Індивідуальні завдання: –	
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 80%

для заочної форми навчання – 16%

2. ВСТУП

Проблема вирішення питань пов'язаних із екологічною безпекою на планеті є пріоритетом світового співтовариства. Здійснюючи виробничу діяльність пов'язану з негативним впливом на природне середовище людина не усвідомлено втручається і порушує цілісність екосистемного розвитку. Відмічений процес супроводжується руйнацією зв'язків всієї системи життєзабезпечення планети. Зумовлюється необхідність формування еколого-економічних підходів, застосування яких сприятиме розширеному відтворенню природних екосистем, збереженню довкілля, забезпечення динамічної рівноваги у системі „людина-природа”.

Зміст курсу передбачає вивчення теоретико-практичних підходів у розв'язанні проблемних питань забезпечення економічного зростання на основі раціонального використання природних ресурсів. При цьому, проблеми екології, причини що призвели до їх виникнення, а також методи їх вирішення потребують систематичного наукового моніторингу. Акцентується увага на таких питаннях: пріоритети раціонального природокористування та дотримання еколого-економічних принципів господарювання; моніторинг екологічної ситуації та фактори які її формують; екологічна безпека, як складова національної безпеки країни, окреслення її ролі для послаблення міжнародної напруженості; забезпечення результативності задіяння еколого-економічного механізму управління у сфері природокористування.

Мета курсу полягає в ознайомленні студентів з основними теоретичними і практичними положеннями еколого-економічної діяльності, окресленні її ролі для забезпечення збалансованого розвитку територіальних економічних систем та виокремленні пріоритетів збереження навколишнього природного середовища.

Завдання:

- з'ясування сутності процесу забезпечення розвитку територіальних систем на основі поєднання інтересів еколого-економічного характеру;
- оволодіння студентами основними фундаментальними екологічними закономірностями, принципами, зокрема, правилами, без яких неможливо побудувати ефективну систему життєзабезпечення;
- розуміння сутності та принципових можливостей сучасних еколого-економічних методів дослідження з метою вирішення екологічних проблем;
- виокремлення підходів до формування екологічної політики держави та її вплив на всі сфери суспільного розвитку;
- задіяння новачійних форм самостійної роботи студента з метою активізації його пізнавальної та практичної діяльності.

Кваліфікаційні вимоги до знань, умінь та навичок, які ставляться до студента

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

- **знати:** теоретико-методичні основи пізнання еколого-економічних процесів; основні еколого-економічні проблеми і підходи до їх вирішення з метою забезпечення збалансованого розвитку зі збереженням навколишнього природного середовища, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду; основні методологічні та методичні підходи до вивчення конкретних еколого-економічних процесів;
- **вміти:** оцінювати еколого-економічну ситуацію сучасного розвитку в межах територіальної системи; здійснювати екологічний моніторинг; окреслювати систему управлінських заходів з метою забезпечення результативності вирішення проблемних питань еколого-економічного характеру;
- **мати навички:** пошуку методології системного еколого-економічного підходу до забезпечення регулювання процесів зниження антропогенного навантаження на екосистеми; прийняття оптимальних інноваційно-креативних рішень щодо виокремлення пріоритетів екологобезпечного розвитку.

Для цього необхідно:

- ✓ систематично проробляти навчальний матеріал лекцій і практичних занять; конспектувати, запам'ятовувати навчальний матеріал і контролювати його засвоєння; регулярно опрацьовувати додаткову навчально-методичну літературу.

Під час проміжного та підсумкового контролю студент повинен:

- ✓ продемонструвати глибоке знання основних положень курсу, вміння самостійно вирішувати еколого-економічні завдання, відповідати на поставлені у завданні запитання.

Загальні методичні рекомендації до вивчення дисципліни.

Самостійна робота студентів над дисципліною розпочинається з вивчення цього навчально-методичного комплексу. При цьому слід ознайомитись із списком тем програми і навчальними завданнями, опрацювати рекомендовану літературу та законспектувати основні положення. Програмний матеріал слід вивчати в тій послідовності, що передбачена методичними рекомендаціями, які сформовані так, що з кожної основної теми курсу студент повинен дати відповіді на запитання для самостійного завдання і перевірки знань.

У навчально-методичному комплексі „Екологія та економічні основи природокористування” викладено основні аспекти і параметри екологічної діяльності на основі зменшення антропогенного впливу на навколишнє природне середовище, визначено підходи до формування екологічної політики держави з обґрунтуванням і дотриманням раціонального природокористування у процесі економічного зростання країни та її регіонів. Наголошено на необхідності вивчення і за діяння зарубіжного досвіду у сфері природокористування та охорони довкілля. З цих міркувань вивчення зазначеного курсу є необхідною умовою у процесі підготовки фахівців як екологічних, техніко-технологічних, так і економічних спеціальностей.

3. Структура навчальної дисципліни „Екологія та економічні основи природокористування”

Структуру навчальної дисципліни для вивчення студентами денної та заочної форм навчання представлено у табл. 1. Нормативний час вивчення навчальної дисципліни - 90 годин (3 кредити). Ця кількість годин розділяється між формами навчального процесу залежно від його режиму (форми навчання).

Як видно з тематичних планів навчальної дисципліни (табл. 1) основними формами її вивчення є: лекції; практичні заняття; самостійна робота¹.

На лекціях розглядаються теми або окремі їх питання, які, в певній мірі, є складними за змістом, неповно, або ж несистемно висвітлені в навчальній літературі.

Вивчення матеріалу дисципліни базується на навчальних посібниках, науково-практичних журналах, чинних законодавчих актах, нормативно-правових документах, електронному ресурсі.

Паралельно з лекціями проводяться аудиторні, позааудиторні, практичні заняття, застосовуються сучасні методи навчання, проводиться індивідуальна робота із студентами, а також самостійна робота студентів.

¹ Згідно з Положенням "Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах", самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних завдань

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усь-ого	у тому числі					усь-ого	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль 1.													
Тема 1. Основні завдання і параметри екологічної діяльності	9	2	2	-	-	5	9	1	-	-	-	8	
Тема 2. Наукові засади раціонального природокористування	9	2	2	-	-	5	9	1	-	-	-	8	
Тема 3. Вплив екологічної політики держав на їх історичний, культурний, економічний і політичний розвиток	9	2	2	-	-	5	9	1	-	-	-	8	
Тема 4. Еколого-економічний моніторинг і система екологічної інформації у сфері природокористування.	11	4	2	-	-	5	10	1	1	-	-	8	
Змістовий модуль 2.													
Тема 5. Еколого-економічний механізм управління у сфері природокористування.	9	2	2	-	-	5	10	1	1	-	-	8	
Тема 6. Економічна і соціальна ефективність природоохоронної діяльності.	13	4	4	-	-	5	9	-	1	-	-	8	
Тема 7. Екологічне управління у сфері природокористування.	8	4	-	-	-	4	6	2	-	-	-	4	
Тема 8. Державна система екологічного управління.	6	-	2	-	-	4	10	1	1	-	-	8	
Тема 9. Система місцевого та громадського екологічного управління.	6	-	2	-	-	4	9	1	-	-	-	8	
Тема 10. Міжнародний моніторинг у сфері природокористування.	10	4	2	-	-	4	9	1	-	-	-	8	
Модульний контроль	90	24	20	-	-	46	90	10	4	-	-	76	
Усього годин	90	24	20	-	-	46	90	10	4	-	-	76	

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Тема 1. Основні завдання і параметри екологічної діяльності

Предмет, метод і завдання курсу „Екологія і економічні основи природокористування”. Закономірності взаємодії природи і суспільства: екологічний підхід. Історія розвитку системи „природа-суспільство”. Сучасні вимоги до екологічного управління у сфері природокористування. Предмет, метод, завдання і мета курсу. Поняття „гармонійності співіснування суспільства і природи”. Еволюція історичних епох в інтегральному аспекті. Основні закономірності взаємодії суспільства і природи: екологічний підхід. Взаємна зумовленість екологічного, географічного і системного підходів у формуванні і створенні єдиної глобальної науки, яка вивчатиме взаємопов'язані економічні та екологічні питання. Екологічна стратегія гармонізації. Гармонізація взаємовідносин суспільства і природи. Реалізація сучасних вимог у сфері екологічного управління.

Тема 2. Наукові засади раціонального природокористування.

Еволюційні процеси трансформації економічних принципів природокористування. Еколого-економічні принципи господарювання. Еволюція історичних епох в інтегральному аспекті. Сутність поняття "раціональне природокористування". Напрями ресурсозбереження. Безвідходні й маловідходні технології виробництва продукції. Пріоритети раціонального природокористування. Концепція раціонального природокористування і національної екологічної доктрини як підґрунтя розвитку екологічного менеджменту. Екологічна політика держави.

Тема 3. Вплив екологічної політики держав на їх історичний, культурний, економічний і політичний розвиток

Поняття екологічної ситуації та фактори які її формують. Проблеми сучасної глобальної екологічної ситуації. Екологізація сфер людської діяльності. Екологічна політика держав в історичному, культурному і економічному вимірі. Взаємозв'язок екології та економіки. Глобальний характер сучасних еколого-економічних проблем. Важливість розв'язання цих проблем для людства. Вплив антропогенної діяльності на виникнення екологічних криз та катастроф. Взаємообумовленість між ростом виробництва та реальними можливостями природного середовища і людського організму. Екологізація сфер людської діяльності. Розгляд проблем і вирішення завдань на прикладі досвіду різних держав. Екологічна політика держав в історичному, культурному і економічному вимірі. Інтегрована екологічна політика та управління. Формування екологічної політики держав та її вплив на всі сфери суспільного розвитку. Співробітництво між урядовими і неурядовими

організаціями у вирішенні екологічних проблем. Вплив громадськості на прийняття державних рішень у сфері екології. Досвід зарубіжних країн.

Тема 4. Еколого-економічний моніторинг і система екологічної інформації у сфері природокористування.

Екологічна безпека, як складова національної безпеки країни. Групування регіонів України за рівнем екологічної безпеки. Групи найвищого рівня екологічної небезпеки. Групи областей зі значним рівнем екологічної небезпеки. Група областей зі значним рівнем екологічної безпеки. Група областей середнього рівня екологічної безпеки. Група областей з помірним рівнем екологічної небезпеки.

Сутність поняття "екологічний моніторинг". Предмет екологічного моніторингу населених пунктів. Групи об'єктів екологічного моніторингу. Території та об'єкти особливої охорони. Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ). Система екологічної інформації. Сучасна система екологічного моніторингу.

Змістовний модуль 2.

Тема 5. Еколого-економічний механізм управління у сфері природокористування.

Економічний механізм управління природоохоронною діяльністю. Міжнародні природні ресурси та співробітництво в галузі охорони навколишнього природного середовища. Економічний механізм охорони навколишнього природного середовища. Екологічна оцінка господарської діяльності як інструмент екополітики. Державна організаційна система управління в сфері охорони довкілля, раціонального природокористування та екологічної безпеки. Рівні управління екологічною безпекою: державний, регіональний, місцевий. Міжнародні природні ресурси, що спільними для використання і не належать якійсь конкретній країні. Міжнародні спеціалізовані: урядові й неурядові (громадські) організації у сфері охорони довкілля.

Економічний механізм охорони довкілля. Поєднання адміністративних та економічних методів управління природокористуванням. Оцінка впливу на навколишнє середовище. Екологічна експертиза. Превентивність, комплексність, демократичність – основні принципи в процесі здійснення екологічної оцінки.

Тема 6. Економічна і соціальна ефективність природоохоронної діяльності.

Ресурсозбереження як чинник підвищення ефективності суспільного виробництва. Державна програма охорони навколишнього природного середовища. Стратегічні напрями розвитку галузей господарства країни та забезпечення охорони природно-ресурсного потенціалу. Ефективність заходів з охорони навколишнього природного середовища. Сутність поняття "ресурсозбереження", "екологічний ефект", "екологічна ефективність". Безвідходні та маловідходні технології, як шляхи вирішення проблем ресурсозбереження. Система ефектів і ефективності природоохоронних заходів. Розрахунки ефекту й ефективності природоохоронних заходів. Екологічні результати, як наслідок економічного ефекту й ефективності в цілому. Соціальні результати, як покращення фізичного і духовного розвитку населення країни. Стратегічні напрями розвитку галузей господарства країни та забезпечення охорони природно-ресурсного потенціалу.

Тема 7. Екологічне управління у сфері природокористування.

Основні складові екологічного управління. Система екологічного управління. Загальні положення, складові частини і елементи систем управління – суб'єкт та об'єкт управління, управляючий вплив і зворотний зв'язок. Основні напрями державного екологічного управління. Загальні функції державної системи екологічного управління. Макро- та мікроекологічне управління. Рівні екологічного управління: національний, регіональний, місцевий та об'єктовий. Органи загального та спеціального державного управління. Спеціальні функції державного екологічного управління. Екологічне ліцензування. Екологічна експертиза як вид управлінської діяльності та організаційно-правова форма попереджувального контролю. Екологічна сертифікація. Державний екологічний моніторинг та екологічна паспортизація.

Екологічні аспекти і функції місцевого самоврядування. Місцева екологічна політика, екологічні програми. Форми залучення громадськості до екологічного управління. Роль та функції громадського екологічного управління. Стратегічні завдання місцевих органів влади та їх системної складової – місцевого екологічного управління. Місцеві ініціативи. Адміністративні системи місцевого екологічного управління їх основні функції. Головні аспекти та принципи місцевої екологічної політики. Місцеві програми комплексного екологічного аудиту. Міжнародні аспекти збалансованого розвитку населених пунктів і вдосконалення комплексного управління. Поняття „громадське управління в галузі охорони навколишнього середовища”. Форми залучення громадськості до екологічного управління. Спеціальні функції громадського

екологічного управління: організація і проведення громадської екологічної експертизи і громадського контролю у сфері охорони довкілля.

Тема 8. Міжнародний моніторинг у сфері природокористування.

Загальні положення про моніторинг природного середовища. Глобальні та регіональні еколого-економічні проблеми природокористування. Міжнародна стандартизація методів і засобів контролю у сфері природокористування. Хімічні методи контролю параметрів довкілля. Гравіметричний і титриметричний методи міжнародних стандартів у галузі якості повітря. Міжнародне співробітництво України у сфері охорони навколишнього природного середовища. Роль громадських організацій в охороні довкілля. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат.

Екологічна освіта, наука, зв'язки з громадськістю. Досвід у сфері охорони навколишнього середовища економічно розвинених країн. Принципи екологічної політики економічно розвинених країн: принцип профілактики, принцип відповідальності, принцип кооперації.

5. Тематика та плани семінарських занять

Тема 1.

Основні завдання і параметри екологічної діяльності.

1. Предмет, метод і завдання курсу «Екологія та економічні основи природокористування»
2. Історія розвитку системи „природа-суспільство”.
3. Закономірності взаємодії природи і суспільства: екологічний підхід.
4. Сучасні вимоги до екологічного управління.

Перелік питань для дискусії:

1. *Поняття „гармонійності співіснування суспільства і природи”.*
2. *Еволюція історичних епох в інтегральному аспекті.*
3. *Основні закономірності взаємодії суспільства і природи: екологічний підхід.*
4. *Взаємна зумовленість екологічного, географічного і системного підходів у формуванні і створенні єдиної глобальної науки, яка вивчатиме взаємопов'язані економічні та екологічні питання.*
5. *Екологічна стратегія гармонізації: вибір пріоритетів у подоланні екологічного дисбалансу і досягнення екологічної рівноваги. Гармонізація взаємовідносин суспільства і природи.*
6. *Реалізація сучасних вимог у сфері екологічного управління.*

Л і т е р а т у р а:

1. Голюков А. П., Дейнека О. Г., Позднякова Л. О., Черномаз П. О. . Регіональна економіка та природокористування : [навч. посіб.] К. : Центр учбової літератури, 2011. – С. 163-198.
2. Герасимчук З. В., Вахович І.М., Голян В.А., Олексюк А. О. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності: [монографія]. Луцьк : Надстир'я, 2006. – С. 5-54.
3. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування : [підручник]. К. : "Кондор", 2009. – С. 10-28; 205-225.
4. Заблоцький Б.Ф. Регіональна економіка: [навч. посібник]. Заблоцький Б.Ф. – Львів: „Новий світ-2000”, 2007. – С. 430-435.
5. Манів З.О., Луцький І.М., Манів З.С. Регіональна економіка : [навч. посібник]. Львів : „Магнолія 2006”, 2007. – С. 469-487.
6. Мельник Л.Г., Шапочка М.К., Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : [підручник]. Суми: ВТД "Університетська книга", 2007. С. 232-249; 458-515.

Тема 2

Наукові засади раціонального природокористування

1. Теоретико-методологічні основи природокористування.
2. Еколого-економічний зміст природокористування.
3. Екологізація сучасної науки, її зміст і основні напрями.
4. Інституціональні передумови господарської освоєності природно-ресурсного-потенціалу та охорони довкілля.

Перелік питань для дискусії:

1. *Точки зіткнення екології і економіки природокористування (сучасні підходи).*
2. *Навколишнє природне середовище як об'єкт пізнання.*
3. *Проблеми природокористування в умовах розширеного відтворення.*

Л і т е р а т у р а:

1. Голюков А. П., Дейнека О. Г., Позднякова Л. О., Черномаз П. О. Регіональна економіка та природокористування : [навч. посіб.] К. : Центр учбової літератури, 2011. – С. 163-198.
2. Герасимчук З. В., Вахович І.М., Голян В.А., Олексюк А. О. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації :

екологічні імперативи та системні суперечності: [монографія]. Луцьк : Надстир'я, 2006. – С. 5-54.

3. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування : [підручник]. К. : "Кондор", 2009. – С. 10-28; 205-225.
4. Заблоцький Б.Ф. Регіональна економіка: [навч. посібник]. Заблоцький Б.Ф. – Львів: „Новий світ-2000”, 2007. – С. 430-435.
5. Манів З.О., Луцький І.М., Манів З.С. Регіональна економіка : [навч. посібник]. Львів : „Магнолія 2006”, 2007. – С. 469-487.
6. Мельник Л.Г., Шапочка М.К., Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : [підручник]. Суми: ВТД "Університетська книга", 2007. С. 232-249; 458-515.

Тема 3

Вплив екологічної політики держав на їх історичний, культурний, економічний і політичний розвиток

1. Поняття екологічної ситуації та фактори, які її формують.
2. Проблеми сучасної глобальної екологічної ситуації.
3. Екологізація сфери людської діяльності: проблеми і завдання.
4. Екологічна політика держав в історичному, культурному і економічному вимірі.

Перелік питань для дискусії:

1. Глобальні екологічні проблеми людства.
2. Вплив „екологізації” на розвиток видів економічної діяльності.
3. Досвід зарубіжних держав у здійсненні екологічної політики.

Література:

1. Герасимчук З.В., Вахович І.М., Голян В.А., Олексюк А. О. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності: [монографія]. Луцьк. Надстир'я, 2006. С.153-211.
2. Величко О.М. Гало М., Дудич І.І, Шпенник Ю.О. Основи екології та моніторинг довкілля: [навч. посібник]. Ужгород: Вид-во УжНУ. 2001. 285 с.
3. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: [навч. посібник]. К.: Заповіт, 1996. 352 с.
4. Філіпенко А.С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку. К.: „Знання України”, 2002. 190 с.

5. Толстоухов А. В., Хилько М. І., Толстоухов А. В. Екобезпечний розвиток: пошуки стратегії. К.: „Знання України”. 2001. 333 с.

Тема 4.

Еколого-економічний моніторинг і система екологічної інформації у сфері природокористування.

1. Екологічна безпека, як складова національної безпеки країни.
2. Сутність поняття "екологічний моніторинг".
3. Предмет екологічного моніторингу населених пунктів.

Перелік питань для дискусії:

1. Групування регіонів України за рівнем екологічної безпеки. Групи найвищого рівня екологічної небезпеки. Групи областей зі значним рівнем екологічної небезпеки. Група областей зі значним рівнем екологічної безпеки. Група областей середнього рівня екологічної безпеки. Група областей з помірним рівнем екологічної небезпеки.
2. Групи об'єктів екологічного моніторингу. Території та об'єкти особливої охорони. Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ). Система екологічної інформації.
3. Сучасна система екологічного моніторингу.

Л і т е р а т у р а:

1. Величко О.М. Гало М., Дудич І.І, Шпеник Ю.О. Основи екології та моніторинг довкілля: [навч. посібник]. Ужгород: Вид-во УжНУ. 2001. 285 с.
2. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування : [підручник]. К. : "Кондор", 2009. С. 398-401; 410-436.
3. Заблоцький Б.Ф. Регіональна економіка: [навч. посібник]. Львів: „Новий світ-2000”, 2007. – С. 451-456.
4. Мельник Л.Г., Шапочка М.К., Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : [підручник]. Суми: ВТД "Університетська книга", 2007. С. 682-685.

Тема 5

Еколого-економічний механізм управління у сфері природокористування

Сутність та складові економічного механізму природокористування.

1. Форми еколого-економічних інструментів.
2. Ринкові механізми регулювання природокористування.
3. Рентна політика держави.

Перелік питань для дискусії:

1. *Плата за використання природних ресурсів та забруднення довкілля.*
2. *Система фінансування природоохоронної діяльності в Україні.*
3. *Ефективність економічного механізму екологічного регулювання.*

Л і т е р а т у р а:

1. Герасимчук З. В., Вахович І.М., Голян В. А., Олексюк А.О.. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації : екологічні імперативи та системні суперечності: [монографія]. Луцьк : Надстир'я, 2006. С.153-211.
2. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування : [підручник]. К. : "Кондор", 2009. С. 301-320.
3. Заблоцький Б.Ф. Регіональна економіка: [навч. посібник]. Львів: „Новий світ-2000”, 2007. С. 442-445.
4. Манів З. О., Луцький І.М., Манів С.З. Регіональна економіка: [навч. посібник]. Львів: „Магнолія 2006”, 2007. С. 514-533.
5. Мельник Л.Г., Шапочка М.К., Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : [підручник]. Суми: ВТД "Університетська книга", 2007. – С. 204-231.

Тема 6

Економічна і соціальна ефективність природоохоронної діяльності.

1. Зміст та завдання економічного стимулювання раціонального використання природних ресурсів та зниження техногенного впливу на довкілля.
2. Ефективність природоохоронних заходів.
3. Показники еколого-економічної ефективності стосовно природоохоронної діяльності.

Перелік питань для дискусії:

1. *Стимулювання виробництва екологічно чистої продукції та надання екологобезпечних послуг.*
2. *Пріоритети розвитку екологічного підприємництва.*
3. *Ресурсозберігаюче природокористування як імператив сталого розвитку національних економік.*

Л і т е р а т у р а:

1. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування : [підручник]. К. : "Кондор", 2009. С. 205-225; 402-406.
2. Заблоцький Б.Ф. Регіональна економіка: [навч. посібник]. Львів: „Новий світ-2000”, 2007. – С. 446-450.
3. Манів З. О., Луцький І.М., Манів С.З. Регіональна економіка: [навч. посібник]. Львів: „Магнолія 2006”, 2007. С. 534-557.

4. Мельник Л.Г., Шапочка М.К., Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : [підручник]. Суми: ВТД "Університетська книга", 2007. – С. 370-389

Тема 7

Система місцевого та громадського екологічного управління

1. Екологічні аспекти і функції місцевого самоврядування.
2. Місцева екологічна політика, екологічні програми.
3. Форми залучення громадськості до екологічного управління.
4. Роль та функції громадського екологічного управління.

Перелік питань для дискусії:

1. *Результативність здійснення місцевого та громадського екологічного управління на різних рівнях (регіон, місто, село).*
2. *Застосування міжнародного досвіду в забезпеченні збалансованого розвитку населених пунктів.*
3. *Місце громадського контролю в системі громадського екологічного управління.*
4. *Шляхи реалізації права громадськості на отримання інформації в галузі охорони довкілля та безпеки життєдіяльності?*

Література:

1. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. та ін.. Екологічне управління : [підручник]. К. : Либідь, 2004. 432 с.
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991. № 1264-ХІІ. Додаток до щотижневика „Відомості Верховної Ради України”; Серія „Закони України”. К. : Парламентське видавництво, 1999. 55 с. (Офіційне видання).
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 11 жовтня 1991 р. № 1650-ХІІ.: URL:www.zakon.rada.gov.ua
4. Андрейцев В.І. Екологія і закон. Екологічне законодавство України: У 2 кн. Відп. ред. К.: Юрінком Інтер, 1997.

Тема 8

Державна система екологічного управління

1. Функції та ієрархія державної системи екологічного управління.
2. Органи державного управління.
3. Спеціальні функції державного екологічного управління.

Перелік питань для дискусії:

1. *Місце державного управління в системі регулювання екологічною діяльністю.*

2. Роль державних органів влади у гармонізації відносин „суспільство-природа”.
3. Вплив здійснюваних спеціальних функцій державного екологічного управління на забезпечення охорони й контролю за станом навколишнього середовища.

Література:

1. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. та ін. Екологічне управління : [підручник]. К. : Либідь, 2004. 432 с.
2. Андрейцев В.І. Екологічне право К.: Вентурі, 1996.
3. Андрейцев В.І., Пустовойт М.А Екологічна експертиза: право і практика. К.: Урожай, 1992.
4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991. № 1264-ХІІ. Додаток до щотижневика „Відомості Верховної Ради України”; Серія „Закони України”. К. : Парламентське видавництво, 1999. 55 с. (Офіційне видання).
5. Про екологічну експертизу: Закон України від 9 лютого 1996 р. № 45/95-ВР. URL: www.zakon.rada.gov.ua
6. Калиновський С.В. Оцінка впливу і екологічна експертиза сьогодні і завтра. Нормативні та практичні аспекти виконання оцінки впливу на навколишнє середовище. К.: Веселка, 2002.
7. Калиновський С. Комплексна державна експертиза. Рідна природа. 2002. № 2.
8. ДСТУ ISO 14001-97 „Системи екологічного управління. Специфікація та настанови щодо застосування”.
9. ДСТУ ISO 14004-97 „Системи екологічного управління. Загальні керівні положення щодо принципів, систем та засобів забезпечення”.

Тема 9.

Міжнародний моніторинг у сфері природокористування.

1. Загальні положення про моніторинг природного середовища. Глобальні та регіональні еколого-економічні проблеми природокористування.
2. Міжнародна стандартизація методів і засобів контролю у сфері природокористування.
3. Роль громадських організацій в охороні довкілля. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат.
4. Екологічна освіта, наука, зв'язки з громадськістю. Досвід у сфері охорони навколишнього середовища економічно розвинених країн.

Перелік питань для дискусії:

1. *Хімічні методи контролю параметрів довкілля. Гравіметричний і тетриметричний методи міжнародних стандартів у галузі якості повітря.*
2. *Міжнародне співробітництво України у сфері охорони навколишнього природного середовища.*
3. *Принципи екологічної політики економічно розвинених країн: принцип профілактики, принцип відповідальності, принцип кооперації.*

Л і т е р а т у р а:

1. Величко О.М. Гало М., Дудич І.І, Шпеник Ю.О. Основи екології та моніторинг довкілля: [навч. посібник]. Ужгород: Вид-во УжНУ. 2001. 285 с.
2. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування : [підручник]. К. : "Кондор", 2009. С. 398-401; 410-436.
3. Заблоцький Б.Ф. Регіональна економіка: [навч. посібник]. Львів: „Новий світ-2000”, 2007. – С. 451-456.
4. Мельник Л.Г., Шапочка М.К., Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : [підручник]. Суми: ВТД "Університетська книга", 2007. С. 682-685.

6. Перелік питань для модульного контролю

1. Предмет, метод і завдання курсу „Еколого-економічні основи природокористування”.
2. Умови виходу з екологічної кризи.
3. Історія розвитку відносин „природа-суспільство”.
4. Екологічний підхід, його сутність
5. Закономірності взаємодії суспільства і природи: екологічний підхід.
6. Вимоги до забезпечення ефективного екологічного управління.
7. Сучасні вимоги до екологічного управління.
8. Назвіть екологічні проблеми глобального характеру.
9. Дайте оцінку сучасної глобальної екологічної ситуації.
10. Екологізація сфер людської діяльності: проблеми і завдання.
11. Екологічна мережа як єдина територіальна система.
12. Екологічна політика держав в історичному, культурному і економічному вимірі.
13. Національна екологічна мережа та особливості її формування.

14. Поняття теоретико-методологічних основ екологічного управління.
15. Структурні елементи національної екологічної мережі.
16. Методологія системно-екологічного підходу в управлінні.
17. Головні принципи управління екологічною безпекою в контексті збалансованого розвитку.
18. Теоретико-прикладні основи системного екологічного управління.
19. Основні напрями та пріоритетні завдання державної політики в галузі екологічної безпеки.
20. Сучасна методологія системного екологічного управління.
21. Система управління формуванням національної екологічної мережі.
22. Наукові основи системної організації екологічного управління.
23. Система управління екологічною безпекою.
24. Функції та ієрархія державної системи екологічного управління.
25. Специфіка інформаційних систем екологічного управління.
26. Органи державного екологічного управління.
27. Екологічне законодавство як системоутворювальна база даних.
28. Спеціальні функції державного екологічного управління.
29. В чому полягає сутність феномена „екологізації”?
30. Які основні напрямки „екологізації” людської діяльності?
31. Екологічний моніторинг як складова інформаційної системи.
32. Досвід України у вирішенні проблемних питань охорони довкілля.
33. Роль самміту в Ріо-де-Жанейро (1992) у залученні громадськості до природоохоронної діяльності.
34. В чому полягає сутність феномена „екологізації”?
35. Поняття „гармонійності співіснування суспільства і природи”.
36. Предмет, метод і завдання курсу „Еколого-економічні основи природокористування”.
37. Умови виходу з екологічної кризи.
38. Історія розвитку відносин „природа-суспільство”.
39. Екологічний підхід, його сутність
40. Закономірності взаємодії суспільства і природи: екологічний підхід.
41. Вимоги до забезпечення ефективного екологічного управління.
42. Сучасні вимоги до екологічного управління.
43. Назвіть екологічні проблеми глобального характеру.
44. Дайте оцінку сучасної глобальної екологічної ситуації.
45. Назвіть напрями „екологізації” виробничої сфери.
46. Екологізація сфер людської діяльності: проблеми і завдання.

47. Екологічна мережа як єдина територіальна система.
48. Екологічна політика держав в історичному, культурному і економічному вимірі.
49. Національна екологічна мережа та особливості її формування.
50. Поняття теоретико-методологічних основ екологічного управління.
51. Структурні елементи національної екологічної мережі.
52. Методологія системно-екологічного підходу в управлінні.
53. Головні принципи управління екологічною безпекою в контексті збалансованого розвитку.
54. Теоретико-прикладні основи системного екологічного управління.
55. Основні напрями та пріоритетні завдання державної політики в галузі екологічної безпеки.
56. Сучасна методологія системного екологічного управління.
57. Система управління формуванням національної екологічної мережі.
58. Наукові основи системної організації екологічного управління.
59. Система управління екологічною безпекою.
60. Функції та ієрархія державної системи екологічного управління.
61. Специфіка інформаційних систем екологічного управління.
62. Органи державного екологічного управління.
63. Екологічне законодавство як системоутворювальна база даних.
64. Спеціальні функції державного екологічного управління.
65. В чому полягає сутність феномена „екологізації”?
66. Які основні напрями „екологізації” людської діяльності?
67. Екологічний моніторинг як складова інформаційної системи.
68. Досвід України у вирішенні проблемних питань охорони довкілля.
69. Роль самміту в Ріо-де-Жанейро (1992) у залученні громадськості до природоохоронної діяльності.
70. В чому полягає сутність феномена „екологізації”?
71. Поняття „гармонійності співіснування суспільства і природи”.

7. Зразки тестових завдань

1. *Що є предметом курсу "Еколого-економічні основи природоохоронного управління"?*

- а) загальні закономірності взаємодії природи і суспільства;
- б) екологізація сфер людської діяльності;
- в) формування господарського механізму управління в екологічній діяльності;
- г) забезпечення охорони навколишнього середовища;
- д) усі відповіді правильні.

2. *Який підхід до економічного оцінювання природних ресурсів оптимальний в умовах ринку?*

- а) через оцінювання виробничих відносин в суспільстві;
- б) рентний підхід;
- в) розгляд природних ресурсів як дармові блага;
- г) усі варіанти відповідей правильні.

3. *Екологічна безпека – це:*

- а) стан, за якого навколишнє природне середовище захищене від впливу техносфери та суспільства;
- б) стан, за якого рівень техногенного ризику в регіоні є мінімальним;
- в) стан захищеності кожної окремої особи й суспільства взагалі та навколишнього середовища від небезпеки, зумовленої різними видами внутрішніх і зовнішніх загроз та впливів, у першу чергу техногенного та антропогенного походження;
- г) складова національної безпеки, що забезпечує захист населення та екосфери від викидів промисловості, впливу транспорту та екстенсивного сільського господарства.

4. *До групи областей середнього рівня екологічної безпеки відносяться:*

- а) Донецька і Дніпропетровська області;
- б) Чернігівська, Чернівецька, Хмельницька, Тернопільська, Рівненська, Одеська області;
- в) Запорізька, Київська, Івано-Франківська області та АР Крим;
- г) Луганська, Херсонська, Черкаська, Харківська, Львівська області.

5. *До функцій регіонального рівня управління екологічною безпекою навколишнього середовища не належать:*

- а) регулювання і організація використання ресурсного потенціалу державного значення;

- б) проведення державної екологічної експертизи об'єктів, розміщених на території регіону;
- в) регулювання і організація контролю за використанням природних ресурсів місцевого значення;
- г) здійснення державного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства на місцях.

6. Дайте визначення поняття „маловідходна технологія”. Отже, маловідходна технологія це:

- а) зниження собівартості одиниці продукції, матеріаломісткості, енергомісткості, водомісткості одиниці продукції, збільшення валового прибутку в ціні одиниці продукції;
- б) спосіб виробництва продукції, за якого частина сировини і матеріалів переходить у відходи, однак шкідливий вплив на навколишнє середовище не перевищує допустимих санітарних норм;
- в) практичне застосування найновіших досягнень науки і техніки, методів і відповідних коштів з метою забезпечення в межах людських потреб якнайраціональнішого використання природних ресурсів і енергії та захисту навколишнього середовища;
- г) усі відповіді правильні.

7. Екологічний моніторинг включає такі об'єкти дослідження:

- а) територія та об'єкти, що підлягають особливій охороні;
- б) атмосферне повітря, водні, земельні і біологічні ресурси;
- в) населені пункти і прилеглі до них території;
- г) виробничі об'єкти і концентрація відходів, викидів, стоків у процесі технологічної переробки сировини, води і матеріалів;
- д) певнішою є відповідь у варіанті г, ніж у варіанті а;
- е) певними є відповіді у всіх варіантах.

8. У якому варіанті відповідей правильно подано види координації у сфері управління:

- а) превентивна, ліквідуюча, регулююча, стимулююча;
- б) перевентивна, ліквідуючи, розпорядча, утримуюча;
- в) регулююча, стимулююча, відтворююча, збалансована;
- г) усі варіанти відповідей правильні.

9. Економічний аспект сталого розвитку передбачає:

- а) функціонування змішаної економіки;
- б) конкурентне середовище й антимонопольне законодавство;
- в) оптимальне поєднання державної, корпоративної, приватної та муніципальної власності;
- г) відповіді у варіантах а і в;
- д) всі відповіді вірні.

10. До спеціальних функцій державного екологічного управління не належить:

- а) біо- і ресурсопорядження;
- б) розподіл і перерозподіл природних ресурсів;
- в) планування, організація і координація;
- г) лімітування і нормування;
- д) експертиза і моніторинг;
- е) всі варіанти вірні.

11. До основних завдань вивчення дисципліни не входить:

- а) оволодіння основами моніторингу в екологічній діяльності;
- б) застосування економічних методів управління, регулювання раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища;
- в) завдання підвищення екологічної свідомості населення;
- г) оволодіння практичними навиками аналізу економічної ситуації в регіоні;
- д) визначення пріоритетів екологічно безпечного розвитку.

12. Який підхід до використання природних ресурсів має застосувати людина у процесі виробництва?

- а) відновлення площ з вичерпаними мінерально-сировинними ресурсами;
- б) створення безвідходних і енергозберігальних технологій;
- в) відновлення природної біосфери;
- г) певними є відповіді у всіх варіантах;
- д) певнішою є відповідь у варіанті б, ніж у варіанті а.

13. До екологічних проблем не відносяться:

- а) транскордонне забруднення;
- б) кислотні дощі, руйнування озонового шару;
- в) диспропорції в соціально-економічному розвитку регіону;
- г) накопичення відходів, особливо токсичних та радіаційних;
- д) потепління клімату.

14. Що є в основі економічного механізму природокористування?

- а) правові акти;
- б) система управління і фінансування;
- в) відповіді у варіантах а і б;
- г) відповіді правильні, але неповні.

15. До міжнародних природних ресурсів, що є спільними і не належать якійсь конкретній країні, передусім є:

- а) рекреаційні ресурси;
- б) водні ресурси;
- в) атмосферні ресурси;
- г) ресурси Світового океану;
- д) певнішою є відповідь у варіанті б ніж у г;
- е) усі відповіді є правильні.

16. Дайте визначення поняття „екологічний ефект”. Отже, екологічний ефект це:

- а) реальний позитивний результат, отриманий внаслідок ліквідації чи зниження рівня негативних характеристик природних об'єктів і подальше їх функціонування без шкоди здоров'ю людини і природі;
- б) зменшення витрат сировини, матеріалів, енергії, відходів виробництва, праці, збільшення обсягів виробництва продукції;
- в) зниження собівартості одиниці продукції, матеріаломісткості, енергомісткості, водомісткості одиниці продукції, збільшення валового прибутку в ціні одиниці продукції;
- г) усі відповіді правильні.

17. До альтернативних джерел енергії не відносять:

- а) сонячну енергію;
- б) вітрову енергію;
- в) гідроенергію;
- г) біоенергію.

18. Об'єктом регіонального управління є:

- а) регіональний господарський комплекс;
- б) населення і трудові ресурси;
- в) соціальна інфраструктура;
- г) місцеве господарство;
- д) природне середовище;
- е) усі варіанти відповідей правильні.

19. Соціальний аспект сталого розвитку передбачає:

- а) боротьбу з бідністю, голодом і злиднями, допомога людям похилого віку;
- б) надання фінансової та іншої допомоги країнам, що розвиваються, відповідно до міжнародних документів і програм;
- в) перепідготовку і підвищення кваліфікації кадрів, особливо в економічній та екологічній сферах;
- г) відповіді у варіантах а і в;
- д) всі відповіді вірні.

20. До загальних функцій державного екологічного управління не належить:

- а) законодавче регулювання;
- б) прогнозування, планування і організація;
- в) координація, погодження, контроль і нагляд;
- г) розподіл і перерозподіл природних ресурсів;
- д) всі варіанти вірні.

21. Які сучасні напрями дослідження економіки природокористування?

- а) пошук оптимальних економічних механізмів природокористування;
- б) аналіз особливостей сучасних взаємозв'язків людини і природи;
- в) проблеми відтворення об'єктів природи;
- г) відповіді у варіантах а і б.

22. До основних напрямів ресурсозбереження не зараховують:

- а) застосування безвідходних та маловідходних технологій з одночасною комплексною переробкою сировини;
- б) комплексну переробку газо-димових викидів у атмосферу та стічних вод з повторним використанням продуктів газо- і водоочищення;
- в) рекуперацію та утилізацію відходів виробництва;
- г) формування ринку інновацій у регіоні;
- д) раціональне використання енергоресурсів та енергозбереження застосування замкнених водооборотних циклів;
- е) усі варіанти відповідей правильні.

23. До категорій територій та об'єктів природно-заповідного фонду не належать:

- а) парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного і місцевого значення;
- б) природні заповідні, національні парки, регіональні ландшафтні парки та заповідні урочища;
- в) зоологічні парки місцевого значення;
- г) заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади та дендропарки загальнодержавного і місцевого значення;
- д) певнішою є відповідь у варіантах а і б;
- е) певними є відповіді у всіх варіантах.

24. Сучасні вимоги щодо забезпечення ефективного екологічного управління не включають:

- а) дотримання гуманітарних принципів та пріоритетів національної екологічної політики в процесі здійснення екологічного управління;
- б) взаємодію екологічного та адміністративного управління;
- в) власну інформаційну систему, яка забезпечить моніторинг реалізації прийнятих рішень;
- г) дослідження впливу ринкового оточення на формування попиту та пропозиції;
- д) дотримання міжнародних стандартів в галузі екологічного управління.

25. Який результат природоохоронних заходів характеризує система показників: зменшення негативного впливу на довкілля, обсягів забруднень, збільшення придатних до використання природних ресурсів?

- а) екологічний;
- б) економічний;
- в) соціальний;
- г) усі результати.

26. До стихійних лих не відносяться:

- а) землетруси і обвали;
- б) гідродинамічні аварії;

- в) град і підтоплення;
- г) усі відповіді правильні.

27. Цілі регіонального управління в першу чергу класифікують:

- а) за змістом, часом та рівнем;
- б) на економічні, політичні, соціальні;
- в) на довго-, середньо- та короткострокові;
- г) всі відповіді вірні.

28. Під соціальним виміром сталого розвитку розуміють:

- а) добробут суспільства та кожного його члена на основі оптимального й ефективного використання природних та інтелектуальних ресурсів;
- б) відносини між природою і людиною та взаємозв'язків між людськими спільнотами, що передбачає підвищення добробуту суспільства, охорони здоров'я та ін.;
- в) розвиток громадянського суспільства й різних культур, повага до прав і свобод людини, національної специфіки;
- г) відповіді у варіантах б і в.

29. Основні національні цілі забезпечення сталого розвитку України:

- а) економічне зростання, соціальна справедливість, стабілізація чисельності населення;
- б) розвиток освіти, міжнародна співпраця, раціональне використання ресурсів, охорона довкілля;
- в) додержання гарантій соціальної рівності, інформатизація суспільства, зменшення забруднення довкілля;
- г) відповіді у варіантах а і б;
- д) усі варіанти відповідей правильні.

30. До спеціальних функцій системи корпоративного екологічного управління не входять:

- а) оцінка характеристик екологічності;
- б) оцінка характеристик життєвого циклу продукції;
- в) екологічне маркування і сертифікація;
- г) планування і прогнозування;
- д) екологічний аудит.

31. Стан навколишнього середовища в межах світового господарства (країні, окремих регіонах, на підприємствах), що не загрожує здоров'ю населення у процесі праці та життєдіяльності, це:

- а) економічна безпека;
- б) продовольча безпека;
- в) екологічна безпека;

- г) інформаційна безпека;
- д) безпека з охорони здоров'я.

32. Який підхід до економічного оцінювання природних ресурсів оптимальний в умовах ринку?

- а) рентний підхід;
- б) розгляд природних ресурсів як дармові блага;
- в) через оцінювання виробничих відносин в суспільстві;
- г) усі відповіді правильні.

33. До основних принципів Концепції раціонального природокористування не входить:

- а) пріоритетність ідеї сталого розвитку в контексті поєднання економічної і екологічної безпеки країни та її регіонів;
- б) послідовність та цілеспрямованість у процесі розробки зваженої стратегії розвитку системи екологічного менеджменту;
- в) системність і комплексність у здійсненні стратегії розвитку системи екологічного менеджменту;
- г) наступність у розвитку екологічного менеджменту духовних екологічних цінностей, системи екологічного виховання й освіти, культурної спадщини;
- д) поетапність формування територіально-виробничих комплексів;
- е) усі варіанти відповідей правильні.

34. Предметом екологічного моніторингу населених пунктів є:

- а) рівень екологічної освіти, культури мешканців населених пунктів;
- б) стан водовідведення, вивезення сміття, санітарний стан вулиць, дворів, парків, зелених насаджень, ставків, озер та інших водоймищ всередині населених пунктів та за їх межами;
- в) естетичний стан житлових будівель, дворів, громадських закладів, підприємств, організацій, вулиць та ін.;
- г) стан сміттєзвалищ, резервуарів із стоками підприємств, каналізації тощо;
- д) певнішою є відповідь у варіантах а і в;
- е) певними є відповіді у всіх варіантах.

35. Який результат природоохоронних заходів характеризує система показників: зменшення втрат природних ресурсів, праці, приріст вартості природних ресурсів, збільшення утилізованих відходів?

- а) економічний;
- б) соціальний;
- в) екологічний;
- г) усі результати.

36. Найбільш забруднені внаслідок впливу техносфери та стихійних лих є території областей:

- а) Київська, Донецька, Луганська;
- б) Закарпатська, Запорізька, Черкаська;

- в) Київська, Сумська, Луганська;
- г) Донецька, Закарпатська, Хмельницька.

37. Економічні цілі управління регіональною економікою передбачають:

- а) визначення парламентом засад внутрішньої та зовнішньої політики;
- б) збалансований пропорційний розвиток регіонів, нарощування та ефективне використання його ресурсного потенціалу;
- в) вирішення проблем охорони навколишнього середовища;
- г) розвитку і використання науково-технічного потенціалу регіону.

38. Екологічний вимір означає:

- а) добробут суспільства та кожного його члена на основі оптимального й ефективного використання природних та інтелектуальних ресурсів;
- б) відносини між природою і людиною та взаємозв'язків між людськими спільнотами, що передбачає підвищення добробуту суспільства, охорони здоров'я та ін.;
- в) розвиток громадянського суспільства й різних культур, повага до прав і свобод людини, національної специфіки;
- г) збереження фізичної та біологічної ресурсної бази і екосистеми.

39. Основні принципи забезпечення сталого розвитку України:

- а) забезпечення гармонізації співіснування людини та природи;
- б) нарощування національного потенціалу країни для забезпечення сталого розвитку;
- в) захист довкілля у процесі розвитку суспільства;
- г) зменшення відмінностей між рівнями життя різних верст населення й подолання бідності;
- д) залучення всіх верств населення країни з метою досягнення цілей сталого розвитку;
- е) відповіді у варіантах а, б і д;
- є) всі варіанти вірні.

40. Екологічне маркування, це:

- а) один з видів екологічної декларації, яка характеризує вплив продукції або послуги на навколишнє середовище на всіх стадіях життєвого циклу;
- б) характеристика стану навколишнього середовища, що здійснюється національними й міжнародними організаціями;
- в) інструментальний засіб управління якістю навколишнього середовища, що ґрунтується на корпоративних критеріях;
- г) вірна відповідь відсутня.

41. Основні чинники забезпечення ефективності управлінських функцій:

- а) системність, методичність, стандартність;
- б) самостабілізація, самоорганізація;
- в) упорядкована цілісність, ієрархізація;
- г) усі відповіді правильні;

д) відповіді у варіантах б і в.

42. *Принцип збалансованості використання природних ресурсів полягає у:*

- а) інтенсифікації використання природних ресурсів;
- б) врівноваженні використання з можливостями відтворення природних ресурсів;
- в) повному задоволенні потреб людства природними ресурсами;
- г) диференційованому підході до їх використання, охорони і відтворення.

43. *Який підхід до використання природних ресурсів має застосувати людина у процесі виробництва?*

- а) відновлення природної біосфери;
- б) створення безвідходних і енергозберігаючих технологій;
- в) відновлення площ з вичерпаними мінерально-сировинними ресурсами;
- г) усі варіанти відповідей правильні.

44. *Систему засобів, спрямованих на виробництво і реалізацію кінцевих продуктів із мінімальною витратою сировини і матеріалів та енергії на усіх стадіях технологічного процесу називають:*

- а) ресурсозбереженням;
- б) природокористуванням;
- в) енергозбереженням;
- г) усі відповіді правильні.

45. *В основу екологічної політики економічно розвинених країн покладено такі принципи:*

- а) профілактики, адекватності, кооперації;
- б) превентивності, адекватності, толерантності;
- в) профілактики, відповідальності, кооперації;
- г) усі варіанти відповідей правильні.

46. *Які форми регіонального управління існують?*

- а) державне і місцеве управління;
- б) на рівні областей та адміністративних районів;
- в) державне, місцеве управління та місцеве самоврядування;
- г) державне та місцеве самоврядування.

47. *До основних критеріїв сталого розвитку відносять:*

- а) збереження цінності;
- б) сталість і рівновага компонентів сталого розвитку;
- в) високий ступінь організованості соціально – економічної системи;
- г) відтворюваність процесів;
- д) усі відповіді вірні.

48. До суб'єктів, що здійснюють макроекологічне управління, належать:

- а) центральні законодавчі й виконавчі структури;
- б) органи регіональної влади;
- в) органи екологічного управління;
- г) відповіді у варіантах а і в;
- д) всі варіанти вірні.

8. Перелік питань для підготовки до заліку

1. Предмет, метод і завдання курсу „Еколого-економічні основи природокористування”.
2. Історія розвитку відносин „природа-суспільство”.
3. Закономірності взаємодії суспільства і природи: екологічний підхід.
4. Сучасні вимоги до екологічного управління.
5. Дайте оцінку сучасної глобальної екологічної ситуації.
6. Екологізація сфер людської діяльності: проблеми і завдання.
7. Екологічна політика держав в історичному, культурному і економічному вимірі.
8. Поняття теоретико-методологічних основ екологічного управління.
9. Методологія системно-екологічного підходу в управлінні.
10. Теоретико-прикладні основи системного екологічного управління.
11. Сучасна методологія системного екологічного управління.
12. Наукові основи системної організації екологічного управління.
13. Функції та ієрархія державної системи екологічного управління.
14. Органи державного екологічного управління.
15. Спеціальні функції державного екологічного управління.
16. Екологічне нормування та ліцензування як функції державного екологічного управління.
17. Екологічна експертиза та сертифікація як функції державного екологічного управління.
18. Сутність і особливості корпоративного управління.
19. Системи і важелі корпоративного управління.
20. Передумови і вигоди від впровадження системи корпоративного екологічного управління.
21. Призначення і основні принципи створення системи корпоративного екологічного управління.
22. Спеціальні функції системи корпоративного екологічного управління.

- 23.Механізми ефективного функціонування системи корпоративного екологічного управління.
- 24.Екологічні аспекти і функції місцевого самоврядування.
- 25.Місцева екологічна політика, програми.
- 26.Форми участі громадськості в поширенні екологічних знань (освіти).
- 27.Роль та функції громадського екологічного правління.
28. Стратегічні завдання місцевих органів влади та їх системної складової – місцевого екологічного управління.
- 29.Місцеві ініціативи, як важливий механізм місцевого самоврядування.
- 30.Адміністративні системи місцевого екологічного управління.
- 31.Основні функції територіальних (обласних, міських) органів державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.
- 32.Головні аспекти та принципи місцевої екологічної політики.
- 33.Система басейнового управління.
- 34.Басейнова політика європейської економічної спільноти.
- 35.Міжнародні підходи та принципи у сфері управління водами.
- 36.Функції системи басейнового управління.
- 37.Законодавчо-правові основи щодо впровадження системи басейнового управління в Україні.
- 38.Басейнова модель гармонізації і розвитку: міжнародний досвід співпраці.
- 39.Екологічні мережі як єдина територіальна система.
- 40.Національна екологічна мережа та особливості її формування.
- 41.Структурні елементи національної екологічної мережі.
- 42.Головні принципи управління екологічною безпекою в контексті збалансованого розвитку.
- 43.Основні напрями та пріоритетні завдання державної політики в галузі екологічної безпеки.
- 44.Система управління формуванням національної екологічної мережі.
- 45.Система управління екологічною безпекою.
- 46.Специфіка інформаційних систем екологічного управління.
- 47.Інформаційний аспект системи екологічного управління.
- 48.Екологічне законодавство як системоутворювальна база даних.
- 49.Державні природні кадастри як обліковий механізм гармонізації життєдіяльності та екологічного управління.
- 50.Екологічний моніторинг як складова інформаційної системи.
- 51.Екологічне картографування та географічні інформаційні системи.
- 52.Завдання системи екологічної інформації.

53. Роль регіональної інформаційної системи в забезпеченні охорони довкілля.
54. Основи платного природокористування в Україні.
55. Економічні збитки та критерії для розрахунку платежів за природокористування.
56. Причини ринкової і державної неефективності в сфері охорони навколишнього середовища.
57. Основні причини „провалів” ринку в екологічній сфері.
58. Засади екологічної політики економічно розвинених країн.
59. Досвід зарубіжних країн у сфері охорони навколишнього середовища.
60. Міжнародне співробітництво України у сфері захисту та використання довкілля.
61. Принципи екологічної політики економічно розвинених країн
62. Світ у пошуках концепцій стійкого розвитку.
63. Основний зміст Концепції стійкого розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.).
64. Визначення пріоритетів екологічно безпечного розвитку.
65. Окреслення пріоритетів співпраці між країнами щодо використання науково-технічного потенціалу і забезпечення екологічного розвитку.
66. Екологічне виховання населення, система його здійснення.
67. Сучасний стан екологічної ситуації Закарпаття.
68. Регіональне екологічне управління.
69. Роль державних та громадських організацій у здійсненні регіонального екологічного управління.
70. Стратегічні орієнтири та пріоритети стійкого регіонального розвитку.

9. Самостійна робота

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння матеріалом дисципліни, придбання необхідних умінь і навичок у час, вільний від обов’язкових занять. Під час такої роботи використовується навчальна спеціальна література, а також тексти лекцій. Специфічною формою навчальної самостійної роботи є виконання індивідуальних завдань у вигляді розв’язування задач, аналізу ситуацій, написання рефератів, аналітичних оглядів.

Згідно з навчальним планом з курсу „Екологія та економічні основи природокористування” передбачена самостійна робота, на яку припадає 46 годин для денної форми навчання і 76 години – для заочної.

Основні види самостійної роботи студента:

1. Робота з науковими та літературними джерелами.
2. Вивчення додаткової літератури.
3. Вирішення і письмове оформлення самостійних завдань.
4. Підготовка до практичних занять.
5. Підготовка доповідей за темами, запропонованими для самодіагностики.
6. Підготовка до проміжного та підсумкового контролю

№	Тема	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Основні завдання і параметри екологічної діяльності	5	8
2	Тема 2. Наукові засади раціонального природокористування	5	8
3	Тема 3. Вплив екологічної політики держав на їх історичний, культурний, економічний і політичний розвиток	5	8
4	Тема 4. Еколого-економічний моніторинг і система екологічної інформації у сфері природокористування.	5	8
5	Тема 5. Еколого-економічний механізм управління у сфері природокористування.	5	8
6	Тема 6. Економічна і соціальна ефективність природоохоронної діяльності.	5	8
7	Тема 7. Екологічне управління у сфері природокористування.	4	4
8	Тема 8. Система місцевого та громадського екологічного управління.	4	8
9	Тема 9. Державна система екологічного управління.	4	8
10	Тема 10. Міжнародний моніторинг у сфері природокористування.	4	8
	Разом	46	76

10. Індивідуальні завдання

Індивідуальне завдання (далі ІНДЗ) необхідне для систематизації, закріплення і розширення теоретичних і практичних знань з дисципліни

„Екологія та економічні основи природокористування” ІНДЗ дозволяє студентам опанувати необхідні практичні навички при вирішенні конкретних практичних завдань, розвитку навичок самостійної роботи й оволодіння методикою ведення наукових досліджень, пов'язаних з темою ІНДЗ.

ІНДЗ студенти виконують самостійно протягом вивчення дисципліни „Екологія та економічні основи природокористування” з проведенням консультацій викладачем дисципліни відповідно до графіка навчального процесу. Під час вивчення дисципліни студенти виконують одну ІНДЗ у вигляді розв'язання практичної ситуаційної задачі, умови до виконання якої студент отримує від викладача в індивідуальному консультаційному характері.

11. Методи навчання, контролю та критерії оцінювання

Методи навчання

Відповідно положенням вищої школи і навчальних планів та стандарту академії по управлінню якістю підготовки спеціалістів, основними формами навчання дисципліни є: читання лекцій, проведення семінарських (практичних) занять, самостійна та наукова робота студентів, виконання ІНДЗ.

Основним методом навчання дисципліни „Екологія та економічні основи природокористування” є:

- лекції направлені на систематичне, наукове і послідовне викладення навчального матеріалу;
- семінарські (практичні) заняття орієнтовані на закріплення теоретичних знань по дисципліні і отримання практичних навичок;
- самостійна робота студентів полягає в опрацюванні матеріалу лекцій, а також в підготовці до виконання контрольних робіт, підготовки до підсумкового контролю з модулів;
- наукова робота студентів здійснюється шляхом підготовки до виступів та виступи на наукових студентських конференціях.

Методика вивчення предмету заснована на поєднанні теоретичного і практичного навчання з використанням різних форм закріплення вивченого матеріалу:

- перевірка виконання домашніх завдань;
- виконання завдань практичного спрямування;
- експрес – опитування;
- розв'язок ситуаційних задач;
- написання контрольних робіт;
- тестування.

Методи контролю та критерії оцінювання

Поточний контроль знань, умінь та практичних навичок студента здійснюється на підставі:

1. Систематичності та активності роботи на заняттях.

Систематичність та активність оцінюється за 10-ти бальною шкалою (0,1,2...10). За кожне відвідане заняття студент отримує 0,625 бала. Якщо студент відвідав менше 50 відсотків занять, то систематичність та активність його роботи оцінюється в 0 балів.

2. Виконання індивідуальної та самостійної роботи студентів полягає в опануванні теоретичного матеріалу тем дисципліни та виконанні практичних завдань. Як засіб контролю застосовується: усне опитування, участь в обговоренні дискусійних питань і експрес-контроль. Виконання індивідуальної та самостійної роботи оцінюється: за 10-ти бальною шкалою (0,1,2...10). За кожне практичне заняття студент отримує від 0 до 2,5 балів.

3. Модульного контролю. Після виконання змістового модулю у визначений деканатом термін здійснюється поточний модульний контроль у вигляді тестування (письмового або за допомогою комп'ютерів). Якщо з об'єктивних причин студент не пройшов модульний контроль у визначений термін, то він має право за дозволу деканату пройти його протягом двох тижнів після виникнення заборгованості. Кожен модульний контроль оцінюється у межах від 0 до 60 балів. Загальна кількість балів складається із середнього арифметичного балу.

Студент, який в результаті поточного оцінювання за модулем отримав більше 60 балів, має право не складати іспит з дисципліни. У такому випадку в заліково-екзаменаційну відомість заноситься загальна підсумкова оцінка. При умові, що студент(ка) хоче покращити підсумкову оцінку за модуль з дисципліни, він (вона) має складати іспит.

Студент, який в результаті підсумкового оцінювання отримав менше 50 балів зобов'язаний складати залік з дисципліни. У разі, коли студент під час іспиту оцінений менш ніж 50 балів, він (вона) отримує незадовільну підсумкову оцінку. При цьому результати поточного контролю не враховуються.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота									Сума
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль №2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	
10	10	10	15	10	15	10	10	10	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	зараховано
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	

35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення навчальної дисципліни охоплює:

- підручники та посібники, зазначені у списку літератури;
- роздатковий матеріал на практичних заняттях;
- нормативні документи;
- інтернет-ресурси.

13. Рекомендована література

Основна:

1. Васюта О. Природокористування // Економічна енциклопедія : [у 3 т.]. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2002./голова редакційної ради : Гаврилишин Б. Д. (голова) [та ін.]. Т. 3 / [відп. редактор Мочерний С. В. та ін.]. 2002. 952 с.
2. Величко О. М., Гало М., Дудич І. І., Шпеник Ю. О. Основи екології та моніторинг довкілля : [навч. посібник]. Ужгород: Видавництво УжНУ. 2001. 285 с.
3. Герасимчук З. В., Вахович І. М., Голян В. А., Олексик А. О. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності: [монографія]. Луцьк : Надстир'я, 2006. – 228 с.
4. Голіков А. П., Дейнека О. Г., Позднякова Л. О., Черномаз П. О. Регіональна економіка та природокористування : [навч. посіб.]. К. : Центр учбової літератури, 2011. 352 с.
5. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. К.: КНЕУ, 2000. 316 с. (Розділ 11. Державне регулювання природоохоронної діяльності, с. 288).
6. Дорогунцов С.І., Ральчук О.М. Управління техногенно-екологічною безпекою у парадигмі сталого розвитку. К.: Видавництво „Наукова думка”. 2001. 174 с.
7. Дубас Р. Г. Економіка природокористування : [навч. посібн.]. К. : КНТ, 2009. 448 с.
8. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. Екологічне управління: [підручник]. К.: Либідь, 2004. 432 с.
9. Запольський А.К., Салюк А.І., Ситника К.М. Основи екології: [Підручник]. К.: Вища шк., 2001. 358 с.
10. Концепція сталого розвитку Закарпаття. Закарпатська облдержадміністрація. Ужгород. 2002. 69 с.

11. Мельник Л.Г. Экологическая экономика: [учебник]. Сумы: Издательство «Университетская книга», 2001. 350 с.
12. Мордвінов О. Управління аграрним природокористуванням в умовах ринкової трансформації: [монографія]. К.: Вид-во УАДУ, 2000. 344 с.
13. Данилишина Б.М.. Природно-ресурсна сфера України: проблеми сталого розвитку та трансформацій. К. : ЗАТ „Нічлава”, 2006. 704 с.
14. Приходько М. М., Приходько М. М. (молодший) Управління природними ресурсами і природоохоронною діяльністю. Івано-Франківськ : „Фоліант”, 2004. 847 с. (Наукове видання).
15. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. К.: Логос, 1999. 568 с. (Розділ 11. Біопідприємництво заради майбутнього, с.441-485).
16. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком: [навч. посіб.]. К.: Вища шк., 2000. 223 с. (Розділ 4. Управління регіональним природокористуванням, с.128).
17. Толстоухов А.В., Хилько М. І. Екобезпечний розвиток: пошуки стратегем. К.: „Знання України”, 2001. - 333 с.
18. Хвесик М.А., Горбач Л. М. , Кулаковський Ю. П. Економіко-правове регулювання природокористування: [монографія]. К.: Кондор, 2004. 524 с.
19. Царенко О. М., Несветов О. О, Кадацький М. О. Основи екології та економіка природокористування : [Курс лекцій. Практикум: навч. посіб.]. 3-є вид., перероб. і доп. Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. 592 с.
20. Гирусов З.В.. Экология и экономика природопользования: [учебник для вузов]. М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. 455 с.
21. Яремчук І.Г. Економіка природокористування: [навч. посібник]. К.: Видавничий центр „Просвіта”, 2000. 431 с.

Додаткова:

1. Гайнріх Д., Гергт М. Екологія: dtv-Atlas: Пер. з 4-го нім. вид. К.: Знання-Прес, 2001. 287 с.
2. Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С., Коваль Я.В., Новоротов О.С., Паламарчук М.М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. Київ, РВПС України, 1999. 716 с.
3. Дибров А.С. Экономика природопользования с основами экологии: [учеб. пособие]. Одесса: Друк, 2000. 126 с.
4. Залеський І.І., Клименко М. О. Екологія людини: [підручник]. К.: Видавничий центр „Академія”, 2005. 288 с.
5. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: [навч. посібник]. К.: Заповіт, 1996. 352 с.
6. Кучерявий В.П. Екологія. Львів: Світ, 2000. 500 с.
7. Мікловда В.П., Пітюлич М.І. Область еколого-економічного розвитку Ужгород. 1999. 67 с.
8. Ніколайчук В.І. Екологічний стан Закарпаття. Проблеми і перспективи. Ужгород, 2004. 248 с.
9. Руденко В. П. Вацеба В. Я., Соловей Т. В. Природно-ресурсний потенціал

природних регіонів України. Чернівці : Рута, 2001. 268 с.

10. Руснак П.П. Економіка природокористування : [навч. посібник]. Київ „Вища школа”. 1992. 318с.
11. Стратегія екологічної безпеки (регіональний контекст) під ред. М.І.Долішнього, В.С.Кравціва. Львів, 1999. 243 с.
12. Філіпенко А.С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку. К.: „Знання України”, 2002. 190 с.
13. Химинець В. Еколого-економічні засади сталого розвитку Закарпаття : [монографія]. Ужгород: Карпатська Вежа, 2004. 212 с.

14. Термінологічний словник

Агролісомеліорація	система лісоводних заходів по боротьбі з засухою, суховіями, ерозією ґрунту та ін. Включає створення захисних лісових насаджень, заліснення пісків, агротехнічні, гідротехнічні, організаційно-господарські та інші заходи
Антропогенні фактори середовища	внесені в природу людською діяльністю зміни, що впливають на органічний світ. Переробляючи природу, пристосовуючи її до своїх потреб, людина змінює середовище існування тварин і рослин, тим самим впливає на їх життя
Ареал	область розпорсюдження на земній поверхні певних явищ, тих або інших видів (родів, сімей) тварин і рослин, корисних копалин
Атмосфера Землі	газова оболонка, що оточує Землю. Атмосферою прийнято вважати область навколо Землі, в якій газове середовище обертається разом із Землею. Маса атмосфери близько 5,15-Ю15 т. Атмосфера забезпечує можливість життя на Землі і помітно впливає на життя людини.
Біом	сукупність видів живого й оточуючого їх середовища, яка складає екосистему ландшафтно-географічної зони або сектора природного поясу.
Біомаса	кількість живої речовини будь-яких живих істот, виражена в одиницях маси на одиницю площі.
Біонти	організми, які в ході еволюції пристосувалися до існування в певному середовищі (біотопі).
Біосинтез	процес утворення необхідних організму речовин, який відбувається в його клітинах з участю біокаталізаторів - ферментів.

Біосфера	область існування й функціонування теперішніх живих організмів і продуктів їх життєдіяльності, живих організмів минулих епох, яка починається від нижньої частини атмосфери, охоплює всю гідросферу й верхні шари літосфери. Вона є активною оболонкою Землі, в якій сукупна діяльність живих організмів проявляється як геохімічний фактор планетарного масштабу.
Біотехнологія	сукупність методів і засобів отримання корисних для людини продуктів та явищ за допомогою біологічних агентів (виробництво ліків, антибіотиків, дріжджів, виведення мікроорганізмів, бактерій, які продукують білок, або газ, або тепло, тощо).
Біотоп	відносно одноманітний за абіотичними факторами середовища простір у межах водної, наземної і підземної частини біосфери, зайнятий одним біоценозом.
Біоценоз	взаємопов'язана сукупність мікроорганізмів, грибів, рослин і тварин, що населяють більш-менш однорідну ділянку суші чи водойми й характеризуються певними відносинами між собою й адаптацією з довкіллям.
Вид (біологічний)	сукупність організмів зі спорідненими морфологічними ознаками, які можуть схрещуватися один з одним і мають спільний генофонд. Це основна структурна одиниця в системі живих організмів, вид підпорядкований роду, але має підвиди й популяції. Види мають морфологічні, фізіолого-біохімічні, еколого-географічні (біогеографічні) та генетичні характеристики.
Географічне середовище	частина природного середовища, включена в сферу людської діяльності, необхідна умова існування суспільства,
Гідросфера	сукупність усіх водних об'єктів земної кулі: океанів, морів, рік, озер, водосховищ, боліт, підземних вод, льодовиків і снігового покриву.

Гомеостаз	стан внутрішньої динамічної рівноваги природної системи (екосистеми), що підтримується регулярним відновленням її основних елементів і речовинно-енергетичного складу, а також постійним функціональним саморегулюванням компонентів. Гомеостаз є характерним і необхідним для всіх природних систем - від атома і організму до космічних утворень.
За М. Реймерсом, елементарною екосистемою	є біогеоценоз, а найбільшою екосистемою є біосфера. Усі популяції характеризуються властивостями, завдяки яким підтримується їх чисельність на оптимальному рівні в умовах середовища, що постійно змінюються. Ці властивості і є гомеостаз.
Деградація ґрунту	процес, що призводить до часткової вірати у ґрунті нагромаджених органічних речовин.
Екологія	наука про відносини рослинних і тваринних організмів, які утворюють спільності між собою і з навколишнім середовищем.
Екологізація сільськогосподарського виробництва	об'єктивно зумовлена, планомірно здійснювана система загальнодержавних, галузевих і регіональних заходів, спрямованих на впровадження в практику якісно нових, екологічно безпечних видів техніки, технологій та організації матеріального виробництва, способів і методів функціонування промислових, аграрних та аграрно-промислових комплексів з метою найефективнішого використання природних ресурсів, їх збереження, відтворення і примноження, підтримання динамічної екологічної рівноваги у навколишньому середовищі. Кінцевим підсумком екологізації розвитку продуктивних сил може бути досягнення (забезпечення) повної гармонізації відносин між суспільством і природою.
Екологічний підхід	виявлення і дослідження зв'язків, які існують між об'єктами (процесами), що вивчаються, і навколишнім середовищем.
Екологічна	аналіз ефективності вирішення екологічних

ефективність	економічних або соціальних проблем для досягнення заданих екологічних показників.
Екологічна експертиза	особлива комплексна діяльність з ідентифікації негативних впливів виробничої діяльності на навколишнє середовище і природні комплекси з тенденціями економічного розвитку
Екологічні показники	аналітичні величини, що характеризують стан екосистеми та її елементів, включаючи елементи середовища (вода, повітря, земля та ін.).
Екологічні фактори	всі складові (елементи) природного середовища, які впливають на існування й розвиток організмів і на якій живі істоти реагують реакціями пристосування (за межами здатності пристосування настає смерть).
Екосистема	сукупність живих організмів, у тому числі бактерій, грибів, водоростей, рослинного покриву і тварин усіх таксономічних груп, і середовище їх спільного існування, об'єднані і єдине функціональне ціле, що виникає на основі взаємозалежності і причинно-наслідкових зв'язків між окремими екологічними компонентами. Екосистема є робочою одиницею біосфери, її матеріально-екологічною ланкою. Автономність екосистеми має відносний характер, тому що властивості біосфери обумовлюють властивості екосистеми і навпаки.
Економіка	сукупність виробничих відносин певної суспільно-економічної формації, економічна основа суспільства або його структурної виробничої одиниці.
Жива речовина	головний елемент біосфери, який об'єднує рослини, тварин, мікроорганізми і людей. Маючи величезну енергію, жива речовина постійно впливає на процес утворення фунтів, води, породи, бере участь у багатьох інших біосферних перетвореннях. Основну кількість живої речовини на планеті становить фітомаса лісів
Заказник	територія (акваторія), на якій у певний сезон або цілорічне охороняється ландшафт, усі або окремі види тварин і рослин при обмеженому використанні інших ресурсів.

Заповідник	територія, яка охороняється і на якій забороняється будь-яка діяльність, що порушує природні комплекси або загрожує їх збереженню.
Землеробство богарне	виращування переважно зернових (частково — кормових і технічних) культур на неполивних землях в районах зрошеного землеробства.
Землеробство зрошуване	впрошування сільськогосподарських культур в умовах зрошення.
Інвестиція	довготермінові вкладення капіталу в галузі економіки.
Кадастр	систематизований збір відомостей, який складається періодично або шляхом безперервних спостережень над відповідним об'єктом. Комплексне використання ресурсу — найбільш повне використання всіх компонентів ресурсу. Наприклад, комплексне використання мінеральної сировини при видобутку сланців передбачає одержання із відкритих порід будівельних матеріалів, рідкоземельних елементів, а також використання шахтових виробіток під складські приміщення.
Криза екологічна	напружений стан взаємовідносин між людством і природою, що характеризується невідповідністю розвитку продуктивних сил і виробничих відносин у людському суспільстві ресурсно-екологічним можливостям біосфери.
Консументи (гетеротрофи)	організми, що отримують життєву енергію, харчуючись рослинами чи іншими тваринами. Це травоядні тварини, хижаки, паразити, хижі рослини (такі, як росянка) та гриби. Таких організмів на Землі найбільше - близько 1,5 млн. видів.
Лісовий фонд	сукупність усіх лісів як природного походження, так і штучно вирощених. У складі лісового фонду розрізняють лісові і нелісові площі (сільськогосподарські угіддя, просіки, дороги тощо). Лісові ресурси — запаси деревини, а також хутровини, дичини, грибів, ягід, лікарських рослин тощо в лісах. Ліси займають

	3700 млн га, або близько 30% суші земного шару.
Літосфера	зовнішня сфера «твердої» землі, включаючи земну кору і частину верхньої мантії (субстрат).
Ландшафт	територіальна система, яка склалася з природних, або природно-антропогенних компонентів і комплексів більш низького таксономічного рангу.
Ланцюг живлення	взаємовідносини між організмами під час перенесення енергії їжі від джерела через ряд організмів на більш високі графічні рівні.
Літосфера	верхня "тверда" оболонка земної кулі. Найважливішим її елементом є надра, тобто поклади мінеральних ресурсів, у тому числі паливно-енергетичні, рудні, гірничо-хімічні, природні будівельні матеріали і нерудні корисні копалини, гідромінеральні ресурси тощо
Меліорація	сукупність організаційно-господарських і технічних заходів, спрямованих на докорінне поліпшення земель з несприятливими водними і повітряними режимами, хімічними і фізичними властивостями, які піддаються механічній дії вітру або води. Забезпечує стійкі врожаї, сприяє раціональному використанню землі. Види меліорації: осушення, зрошення, хімічна меліорація, агролісомеліорація.
Моніторинг	постійне спостереження, аналіз (порівняння з нормативними параметрами) і прогноз стану навколишнього середовища в зв'язку з господарською діяльністю людини. Розрізняють три головні ступені моніторингу: глобальний біосферний, регіональний геосис-темний, або природогосподарський, і локальний біоекологічний, аб» санітарно-гігієнічний. Це один із головних елементів системи управління середовищем. Моніторинг вимагає серйозного обґрунтування складу показників, місця частоти і прийомів їх аналізу та прогнозу, узагальнення, зберігання і передачі інформації.
Навколишнє	складовий елемент відтворення матеріальних

середовище	цінностей, який водночас виконує функції життєвого простору і природних ресурсів. У цьому середовищі існує і людина, яка, задовольняючи свої потреби, суттєво впливає на стан життєвого простору
Ноосфера	сфера впливу людського розуму, яка, за визначенням В. І. Вернадського, поступово набуває ознак могутньої геологічної сили.
Національне багатство	народне багатство, важливий показник економічного стану країни, у вартісному вигляді — сукупність споживних вартостей, створених і нагромаджених суспільством за весь час його виробничої діяльності.
Національний парк	заповідник, у який допускаються відвідувачі для відпочинку.
Ноосфера	оболонка Землі, в якій виявляється вплив людини на структуру й хімічний склад біосфери
Охорона природи	система заходів, спрямованих на підтримання раціональної взаємодії суспільства і природи, яка забезпечує збереження і відновлення природних ресурсів, попереджає прями та непрямі негативні впливи діяльності суспільства на природу і здоров'я людини.
Природа	1) у широкому розумінні — весь світ у розмаїтті його форм; 2) об'єкт природознавства; 3) сукупність природних умов існування людського суспільства; 4) «друга природа» — створені людиною матеріальні умови її існування. Здійснення обміну речовин між людиною і природою — закон, який регулює суспільне виробництво як необхідну умову самого людського життя. Сукупна діяльність суспільства суттєво впливає на природу, що вимагає раціоналізації і регулювання їх взаємодії.
Природні ресурси	важливі компоненти навколишнього середовища, які використовуються в суспільному виробництві для задоволення матеріальних і культурних потреб суспільства. Головні види природних ресурсів — сонячна енергія, внутріземне тепло, водні, земельні, мінеральні, рослинні ресурси і ресурси тваринного

	світу.
Природно-ресурсний потенціал	сукупність природних процесів і явищ, яка впливає на господарську діяльність для одержання певного соціально-економічного результату (ефекту).
Природне техногенне середовище	нове утворення, яке поєднує природні і техногенні елементи з певними соціально-економічними функціями.
Природокористування	задоволення потреб суспільства в елемента природи, може бути прямим і непрямим. Прямим називається безпосереднє використання ресурсів як джерел сировини і енергії, простору.
Продуктивність біологічна	відтворення біомаси рослин, мікроорганізмів, тварин, які входять до складу тієї чи іншої екологічної системи. Звичайно виражається в масі продукції за рік на одиницю площі або на одиницю обсягу. В більш вузькому розумінні — відтворення диких рослин і тварин, які використовуються людиною. Найбільша біологічна продуктивність спостерігається в тропічних лісах.
Популяція	сукупність особин одного виду з однаковим генофондом, яка живе на спільній території протягом багатьох поколінь
Природне середовище	все живе й неживе, що оточує організми й з чим вони взаємодіють. Розрізняють повітряне, водне та ґрунтове середовище, останнім може бути й тіло іншого організму (для паразитуючих).
Продуценти (автотрофи)	організми, що створюють (продукують) органічну речовину з води, вуглекислого газу й мінеральних солей, використовуючи для цього сонячну енергію. У цю групу входять також зелені рослини. Їх на Землі налічується близько 350 тис. видів.
Редуценти	організми, що розкладають органічну речовину продуцентів і консументів до простих сполук - води, вуглекислого газу й мінеральних солей, замикаючи таким чином кругообіг речовин у біосфері. Їх на Землі близько 75 тис. видів – це мікроорганізми.

Рекреаційні ресурси	умови відтворення фізичних і духовних сил людини, затрачених у процесі праці.
Рекреація	відпочинок, відновлення сил людини, витрачених у процесі праці. В багатьох країнах рекреаційне обслуговування – суттєва галузь економіки.
Рекреаційні ресурси	сукупність природних ресурсів (клімат, вода, ліс, мінеральні джерела, земля, рослинність, ландшафти, пам'ятники культури тощо), яка визначає умови (можливості) відпочинку за межами постійного житла.
Ресурсний потенціал	характеристика можливості використання певного ресурсу за сучасною технічного рівня розвитку галузей, які провадять його видобуток і переробку. Деякі відмінності трактування і складових частин має аграрний ресурсний потенціал.
Родючість	це здатність ґрунтів отримувати, накопичувати і вивільняти енергію
Сель	ґрунтові або ґрунтово-кам'яністі потоки, які раптово виникають у руслах гірських рік внаслідок різкої повені, що викликана інтенсивними зливами, швидким сніготаненням та іншими причинами. Боротьба з селями ведеться переважно шляхом закріплення ґрунтів і рослинного покриву, будівництва спеціальних гідротехнічних споруд.
Система інформаційного забезпечення	сукупність способів і засобів, які забезпечують збирання, зберігання, обробку та надання інформації про стан навколишнього середовища і реалізації запланованих програм. Має декілька видів класифікації за сутністю, джерелами даних, способами обробки і перевірки.
Системний аналіз	це сукупність методологічних і практичних прийомів, які використовуються для підготовки і обґрунтування рішень стосовно складних проблем соціального, економічного, технічного, політичного

	та іншого характеру. Такий аналіз оснований на застосуванні понять і принципів системи як єдності взаємопов'язаних елементів цілісного для досягнення поставленої мети.
Системний підхід	спосіб розв'язання практичних завдань, який полягає в розгляді у єдиній системі вихідних умов, необхідних операцій і засобів їх проведення.
Стабільність екосистеми	здатність протистояти будь-яким впливам і повертатись у початковий стан.
Стічні води	води, забруднені побутовими і виробничими відходами. Усуваються з території населених місць і промислових підприємств системами каналізації.
Стенобіонти	організми з малою пристосованістю до змін середовища.
Фітоценоз	сукупність видів рослин на однорідній ділянці, які перебувають у складних взаємовідносинах між собою і з умовами навколишнього середовища (ліс, луг, степ тощо), характеризуються певним видовим складом, будовою; частина біоценозу.
Фотосинтез	перетворення зеленими рослинами і фотосинтезуючими організмами променевої енергії Сонця в енергію хімічних зв'язків органічних речовин. Відбувається за участю поглинаючих світло пігментів (хлорофіл та ін.).
Фауна	сукупність видів живих організмів, котрі мешкають на певній території, або на Землі в цілому.
Флора	сукупність, що історично склалася, видів рослин, які ростуть на будь-якій території, або на Землі в цілому.

Екологія та економічні основи природокористування: навч.-метод. комплекс з навч. дисципліни для студ. першого курсу, всіх спеціальностей, освітній ступінь: бакалавр / уклад.: Л. М. Газуда, Л. І. Сахарнацька. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2018. 49 с.

URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/20270>

Сформовано на основі Галузевого Стандарту Вищої Освіти затвердженого Міністерством освіти і науки України від 7 червня 2006 р., а також

1. Екологічне управління: [підручник] / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.;
2. Приходько М. М., Приходько М. М. (молодший). Управління природними ресурсами і природоохоронною діяльністю. Івано-Франківськ : „Фоліант”, 2004. 847 с. (Наукове видання);
3. Хвесик М.А. Горбач Л. М., Кулаковський Ю. П. Економіко-правове регулювання природокористування: [монографія]. К.: Кондор, 2004. 524 с.;
4. Величко О. М., Гало М., Дудич І. І., Шпеник Ю. О. Основи екології та моніторинг довкілля : [навч. посібник]. Ужгород: Видавництво УжНУ. 2001. 285 с.
5. Герасимчук З. В., Вахович І. М., Голян В. А., Олексюк А. О. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації : екологічні імперативи та системні суперечності : [монографія]. Луцьк : Надстир'я, 2006. С.153-211. та інші